VšĮ Investuok Lietuvoje

Darnios Lietuvos link: darnaus vystymosi tikslų integravimas į valstybės strateginius dokumentus

Teminio tyrimo

Darnaus vystymosi tikslų integravimas į strateginius dokumentus: uždavinių ir rodiklių pasirinkimas ir pritaikymas šalies kontekstui

ATASKAITA

Agnė Buraitytė

Eleonora Lekavičiūtė

Vilnius

2018

Kuriame Lietuvos ateitį

2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa

Teminis tyrimas yra parengtas Vyriausybės kanceliarijos įgyvendinamo projekto „Atviros Vyriausybės iniciatyvos“ metu. Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Įvadas

Siekdama užtikrinti darnų valstybių vystymąsi, 2015 m. Jungtinių Tautų organizacija (JTO) patvirtino 17 darnaus vystymosi tikslų (DVT), apimančių socialinės aplinkos gerinimo, ekonominio vystymosi, aplinkosaugos bei bendradarbiavimo sritis. Sekdama JTO rekomendacijas, Lietuva yra įsipareigojusi įgyvendinti DVT bei siekti darnaus vystymosi visose šalies gyvenimo srityse. Tai atsispindi ir valstybiniuose prioritetuose, pavyzdžiui LR Vyriausybės 2016-2020 m. programos įgyvendinimo plane yra „1.5.5. Darbas. Darnaus vystymosi principų įdiegimas viešojo valdymo srityje ir bendruomeniniame gyvenime, didinant visuomenės aplinkosauginį sąmoningumą, piliečių ir nevyriausybinių organizacijų dalyvavimą priimant sprendimus, perkeliant ekologinius principus į viešąjį sektorių". Tai pabrėžia tiek nacionalinį, tiek tarptautinį Lietuvos įsipareigojimą integruoti DVT. Visgi, analizė parodė, kad kol kitos šalys, tokios kaip Vokietija ar Nyderlandai, aktyviai skatina DVT plėtrą tiek strateginiame lygmenyje, tiek praktikoje, Lietuvoje vis dar trūksta DVT integracijos.

Tyrime naudojami analizės metodai:

1. Esamai situacijai įvertinti atlikta antrinių informacijos šaltinių apžvalga.
2. Atliktas gerųjų užsienio šalių praktikų tyrimas, analizuojant tarptautinių organizacijų rekomendacijas ir Nyderlandų, Vokietijos ir Slovėnijos pavyzdžius, bei atsižvelgiant į Danijos ir Norvegijos praktiką.

Lietuvos apžvalga

Parengta Lietuvos esamos situacijos analizė atskleidė, kad strateginiuose dokumentuose ir praktikoje darnaus vystymosi ir DVT įgyvendinimas yra ribotas.

DVT įgyvendinimas Lietuvoje yra netolygus ir nepakankamas. Pagal bendrinį visų tikslų įgyvendinimo indeksą (angl. Global Index Score) šiuo metu Lietuva yra 36-oje vietoje (iš visų JTO priklausančių narių), ir atsilieka nuo kaimyninių šalių (Estija 16-oje, Latvija 27-oje, Lenkija 32-oje vietose) (SDSN, 2018). Svarbu paminėti, jog šio JTO vertinimo metu Lietuvai dar nebuvo tapusi Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos nare (EBPO), todėl vertinimuose ji buvo skiriama prie mažiau išsivysčiusių šalių grupės (Rytų Europos ir Centrinės Azijos regiono), todėl ir DVT reikalavimai buvo taikomi mažesni (tuo tarpu Latvijai ar Estijai, kaip EBPO narėms, taikytinų indikatorių buvo daugiau). Dėl to, kaip EBPO narė, ateinančiais 2019 metais DVT įgyvendinimo ataskaitoje Lietuva turėtų kristi reitinguose, parodant tikslesnę esamą situaciją. Net be aukštesnių standartų taikymo, ypatingai problematiškomis sritimis Lietuvoje laikomas nelygybių mažinimas (DVT 10), kova prieš klimato kaitą (DVT 13), gyvybės vandenyse apsaugojimas (DVT 14) ir stiprių institucijų, taikos bei teisingumo siekis (DVT 16).

DVT planavimas bei įtraukimas į strateginį planavimą šiuo metu yra ribotas. DVT buvo pasiūlyti 2015 metais ir šiuo metu jie neatsispindi strateginiame planavime. Tuo tarpu nors platesnė darnaus vystymosi sąvoka (kartais pateikiama kaip darnios bei tvarios plėtros sinonimas) yra minima dabartiniuose strateginiuose bei vizijiniuose valstybės dokumentuose, matomas konkrečių veiksmų plano, nuoseklumo bei išplėtojimo trūkumas, sąsajų tarp atskirų tikslų pabrėžimas. Pavyzdžiui, 2014-2020 m. Nacionalinė pažangos programa (NPP) nurodo

darnų vystymąsi kaip horizontalųjį principą, tačiau nepateikia tokių svarbių darnaus vystymosi aspektų kaip diskriminaciją matuojantys rodikliai, ar migrantų teisių plėtojimas. Svarbu paminėti ir Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją, kuri buvo išleista 2003 m., atnaujinta 2006 m., tačiau jos ataskaitos nebeteikiamos nuo 2014 metų - tai parodo šio dokumento ribotą veiksnumą.

Šiuo metu Lietuvoje yra vykdoma strateginio planavimo ir biudžeto formavimo sistemos pertvarka, kuria siekiama sukurti kokybiškesnę bei efektyvesnę sistemą, sumažinant nenaudojamų ir perteklinių strategijų skaičių. Šis procesas suteikia galimybę integruoti DVT į valstybės strateginį planavimą.

Užsienio gerosios praktikos

Gerųjų praktikų analizė remiasi JTO DVT integracijos rekomendacijomis bei kitų Europos Sąjungos šalių DVT integracijos į strateginį planavimą pavyzdžiais. Svarbiausi radiniai:

Įvairių suinteresuotųjų šalių įtraukimas bei gyvybinga partnerystė tarp viešojo sektoriaus ir įvairių suinteresuotųjų šalių - akademijos, visuomenės, ekspertų, privačiojo sektoriaus ar kitų - yra būtina siekiant DVT pripažinimo ir kokybiško integravimo. Pavyzdžiui, **Norvegijos** ministerijos ir privatus sektorius palaiko glaudų ryšį darnumo klausimais: Užsienio reikalų ministerija yra atsakinga už įmonių socialinės atsakomybės klausimų koordinavimą, tuo tarpu Sveikatos ministerija organizuoja reguliarius susitikimus su įmonėmis kurti, stebėti ir palaikyti gerbūvio bei sveikos mitybos standartus (Halonen, 2017). Tuo tarpu **Vokietijos** vyriausybė ir Vokietijos darnaus vystymosi taryba organizuoja darnaus vystymosi forumus ir diskusijas kelis kartus per metus. Šių forumų tikslas yra skatinti dalinimąsi idėjomis, žiniomis ir užmegzti partnerystes tarp įvairių suinteresuotųjų šalių: valstybinių ir savivaldos institucijų, akademijos, NVO ir privataus sektoriaus ir net bažnyčių (German Federal Government, 2016; RNE, 2015). Vokietijos ir Norvegijos viešojo sektoriaus institucijos skatina bendradarbiavimą ir visų suinteresuotųjų šalių įtraukimą taip užtikrindamos, kad pagrindinis DVT principas nieko nepalikti užnugaryje yra įgyvendinamas.

Egzistuojančių planų peržiūrėjimas ir DVT pritaikymas nacionaliniam kontekstui padeda įsitikinti, jog DVT yra panaudojami optimaliai atsižvelgiant į šalies poreikius. Ankstyvose DVT integracijos stadijose yra būtina gerai suprasti kaip egzistuojantys nacionaliniai planai ir dokumentai siejasi ir tiek turiniu tiek ambicija atspindi DVT. Jungtinių Tautų plėtros programos tyrimas pažymi, kad tai galima atlikti peržiūrint egzistuojančias strategijas ir planus siekiant identifikuoti egzistuojančias spragas, suprantant ryšius tarp DVT, teikiant pirmines rekomendacijas vyriausybei ir tada jas išanalizavus kuriant DVT viziją (UNDP, 2017). **Vokietijos** pavyzdys parodo tapatų procesą - 2015 metais Vokietijos darnaus vystymosi taryba analizavo kiekvieną DVT ir kartu su ekspertais tyrė ar DVT sprendžia problemą, kuri egzistuoja ir Vokietijoje, ir atitinkamai kūrė tolimesnius planus (RNE, 2015). DVT pritaikymas nacionaliniam kontekstui taip pat matomas **Slovėnijoje**. Slovėnijos vystymosi strategija iki 2030 m. pačiame dokumente parodo lokalizuotų DVT sąryšius su dvylika šalies vystymosi prioritetų (Slovenian Development Strategy, 2017). Toks DVT

integravimas atsižvelgiant į nacionalinį kontekstą padeda užtikrinti tiek nuoseklų DVT integravimą, tiek darnų ilgalaikį šalies vystymąsi.

Stebėsena, vertinimas ir atsakomybė yra svarbūs ilgalaikiam Darnaus vystymosi darbotvarkės 2030 įgyvendinimui. Būtina užtikrinti, kad atitinkamos statistinės sistemos, sugebėjimai, metodologijos ir mechanizmai egzistuoja taip įgalinant galimybę sekti progresą ir užtikrinti atskaitomybę bei visų suinteresuotųjų šalių įsitraukimą. **Nyderlanduose** įgyvendinant stebėsenos procesą Statistikos biuras konsultuoja vyriausybę. Siekiant atrinkti DVT rodiklius, jie skirstomi į pilnai, dalinai padengtus, ir nepadengtus strateginiuose planuose. Tada pateikus pasiūlymus reikalingiems ir šalies kontekstui tinkamiems rodikliams ar rodiklių rinkiniams gaunamas įvairių suinteresuotųjų šalių pritarimas, užtikrinamos persidengiančios atsakomybės ir užtikrinamas aiškus grįžtamasis ryšys visuomenei – darnaus vystymosi statistikos raportas. Toks įtraukus ir stebėsenos sistemos tapatumą su vietiniu kontekstu užtikrinantis procesas padeda sėkmingai DVT stebėsenai.

Viešosios konsultacijos poreikis

Šis tyrimas parodė Lietuvos darnaus vystymosi politikos ir strateginio planavimo nenuoseklumą bei darnaus vystymosi įgyvendinimo spragas, pavyzdžiui nelygybės mažinimo, klimato kaitos bei institucijų stiprinimo srityse (DVT 10, 13 ir 16). Palyginimas su užsienio gerosiomis praktikomis DVT integracijos metu, kuomet įtraukiamos visos suinteresuotos šalys, DVT yra pritaikomi nacionaliniam kontekstui bei turi tvarią stebėsenos ir atskaitomybės sistemą, parodė galimas tobulėjimo kryptis ir atskleidė viešosios konsultacijos poreikį.

Viešosios konsultacijos tikslas – išgirsti nuomonę dėl DVT integracijos pasiūlymų ir gauti gilesnes įžvalgas dėl svarbiausių DVT uždavinių ir rodiklių bei jų pritaikymo Lietuvos kontekstui. Kaip vienas iš konsultavimosi metodų kompleksinio DVT integracijos klausimo sprendimui rasti yra numatomas interviu ciklas su ekspertais. Interviu ciklo metu būtų siekiama gauti gilesnes įžvalgas dėl konkrečių DVT uždavinių ir rodiklių svarbos, jų lokalizavimo Lietuvos kontekstui galimybių ir ilgalaikių šalies poreikių DVT srityje. Interviu dalyviai taip pat bus prašomi teikti pastabas ir pasiūlymus siūlomoms DVT integracijos į strateginį planavimą rekomendacijoms.

Suinteresuotos šalys yra akademija, viešojo sektoriaus atstovai ir tikslinės NVO.

Numatomų įtraukti tikslinių NVO pavyzdžiai:

1. Vystomojo bendradarbiavimo platforma
2. Lietuvos neįgaliųjų forumas
3. Lietuvos jaunimo organizacijų taryba
4. Lietuvos žmogaus teisių centras

Interviu dalyviai atstovaus pagrindines DVT ekonomikos, visuomenės ir gamtos gerovės sritis, tokias kaip skurdo mažinimas, sveikata, kokybiškas išsilavinimas, nelygybės mažinimas, klimato kaita ir aplinkosauga bei ekonomikos plėtra.

Šaltiniai

Halonen, M., Persson, A., Sepponen, S., Kehler Siebert, C., Bröckl, M.,Vaahtera, A., Quinn, S., Trimmer, C. and Isokangas, A. (2017) Sustainable Development Action – the Nordic Way Implementation of the Global 2030 Agenda for Sustainable Development in Nordic Cooperation. Nordic Council of Ministers. https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1092868/FULLTEXT01.pdf

Lucas, P. L. et al (2016). Sustainable Development Goals in the Netherlands: Building blocks for Environmental policy for 2030. PBL Netherlands Environmental Assessment Agency, The Hague.

Scholz, I., Keijzer, N., Richerzhagen, C. (2016) Promoting the Sustainable Development Goals in Germany. Discussion Paper / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik

SDSN - Bertelsmann Stiftung and the Sustainable Development Solutions Network (2018). Lithuania. SDG Index and Dashboards Report.

Slovenian Development Strategy 2030 (2017). http://www.svrk.gov.si/fileadmin/svrk.gov.si/pageuploads/Strategija_razvoja_Slovenije/Popravek_7_2_2018_SRS2030_ENG.pdf

The German Federal Government (2016). Report of the German Federal Government to the High-level Political Forum on Sustainable Development 2016. Available at: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/10686HLPF-Bericht_final_EN.pdf

UN (2015). Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų. https://orangeprojects.lt/uploads/documents/files/Darnaus%20vystymosi%20darbotvarke%20iki%202030.pdf

UNDP (2017). Rapid Integrated Assessment (RIA) Tool to facilitate mainstreaming of SDGs into national and local plans. http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/sustainable-development-goals/rapid-integrated-assessment---mainstreaming-sdgs-into-national-a.html

UNDG (2017). Mainstreaming the 2030 Agenda for Sustainable Development – Reference Guide for UN Country Teams. https://undg.org/document/mainstreaming-the-2030-agenda-for-sustainable-development-reference-guide-for-un-country-teams/